

A Főváros III. kerülete, Óbuda, a 2000 éves „város a városban” az őskor óta lakott település, Budapest legrégebbi városrésze. Területén megtalálhatjuk a történelmi korok egymásra halmozódott lelőhelyeit. A vidék korai benépesülésének oka alapvetően a kedvező földrajzi fekvés volt, hiszen fontos útvonalak haladtak keresztül rajta és itt kínáltak a legjobb átkelési lehetőségek a Dunán. A római korban Aquincum néven Alsó-Pannonia fővárosa, a középkorban fejedelmi, királyi majd királynéi székhely, a törökök kiűzése után – a Zichy-család betelepítéseinek és barokk építkezéseinek köszönhetően – virágzó mezőváros, a 19-20. században iparosodó kerület. Óbuda hosszú történelmi múltjának palettájáról olyan jellegzetes helyszíneket mutatunk be, amelyek felidézik a város régi arcait, hangulatát, s melyek felkeresésével közelebb kerülhetünk az egykori városlakók mindennapi életéhez, szokásaihoz, ünnepeikhez és hétköznapjaikhoz.

1. Szentháromság-szoborcsoport – Szentlélek tér

Az 1738-39-es pusztító pestisjárvány túlélői gróf Zichy Péter özvegye, Bercsényi Zsuzsanna támogatásával, Isten iránti hálájak kifejezésésképpen állították fel a szoborcsoportot. Az alkotás eredetileg a Zichy-kastély DNY-i sarkától néhány méterre levő téren – amelyet később a szoborcsoportról neveztek el Szentháromság, majd Szentlélek térnek – állt. Az alapkövet 1740-ben tették le. A monumentális emlékmű alapterülete 41 négyzetméter, magassága majdnem 11 méter. Központi alakjai: az Atyaisten, Jézus Krisztus,

a Szentlélek (a Szentháromság) és Szűz Mária. Körülöttük helyezkednek el azok a szentek, hittérítők és vértanúk, akikhez elsősorban járványok idején imádkoztak az emberek: Szent Sebestyén, Szent Rókus, Valois Szent Félix, Xavéri Szent Ferenc, Borromei Szent Károly és Szent Flórián, továbbá 3 dombormű: Szent Rozália, a „Jó Pásztor” és „Bűnbánó Dávid” alakjával. A II. világháborúban megsérült, majd lebontott szoborcsoportot 2000-ben állították fel újra, az eredeti helyétől északabbra.

2. Zichy-kastély – Fő tér

A Fő tér legnevezetesebb látnivalóját Zichy Miklós építtette át a korábbi szerényebb, falusias villából pazar, emeletes grófi rezidenciává 1746-1756 között. A kastélyban fogadóterem, grófi és grófnői lakosztály, fegyverterem, kincseskamra és könyvtár is helyet kapott. Egy barokk díszparkot is kialakítottak. (Az eredeti kastély makettje az Óbudai Múzeumban látható.) A kastélyban rendszeresen tartottak hangversenyeket, színházi előadásokat. A Zichy-rezidenciába Mária Terézia is ellátogatott, 1751-ben. Zichy Miklós korai halála (1758) után özvegye, Berényi Erzsébet még küzdött pár évig a kastély megtartásáért, majd végül évjáradék fejében átengedte azt a kincstárnak. A külső- és oldalszárnyakat ezután lebontották, a kastélyt katonai ruharaktárként, dohányraktárként használták. Fő épületének felújítására az 1970-es években került sor. Ma a kastély egy részében múzeumok (Óbudai Múzeum, Kassák Múzeum, Vasarely Múzeum) és a Térszínház működnek.

3. Városháza

Az 1906-ban Városházának épült épület ma Óbuda-Békásmegyery Polgármesteri Hivatalának ad otthont.

4. Szindbád-szobor

Az élete utolsó éveit Óbudán töltő Krúdy Gyulának és az öt filmen megismerhető Latinovits Zoltánnak állít emléket az asztal mellett ülve borozgató bronz szobor, amely Szanyi Péter alkotása. 2013-ban állították fel az önkormányzat épülete előtt.

5. „Várazók” szoborcsoport

Varga Imre alkotását – népszerű nevén „Esernyősök” – 1986-ban helyezték el a Fő tér Laktanya utca felé eső részén, a szobrászművész Laktanya utca 7. száma alatti múzeumának közelében.

6. Harrer Pál szobra

Harrer Pál (1829-1914) Óbuda első, és a városegysítés miatt rövid ideig hivatalban lévő polgármestere volt 1872-73-ban. Maga is lelkes támogatója és előmozdítója volt Buda, Pest és Óbuda egyesítésének. Budapest létrejötte után a III. kerületi előljáróság vezetője volt 1886-os nyugdíjazásáig. Ez idő alatt vált Óbuda szőlőtermelő, földművelő mezővárosból iparosodó kerületté.

7. Római kori keleti táborkapu (Porta praetoria) maradványai – Kórház u.7.

A 3. század második felében, Diocletianus császár idejében épülhetett. A háromnyílású bejáratot két nyolcszögletű kaputorony zárta közre. A középső, legszeleesebb nyílás, amelynek közepén csatornát alakítottak ki, a kocsi áthaladását szolgálta, míg a két szélső, keskenyebb átjárón keresztül a gyalogosok közlekedtek.

8. Ferences templom és kolostor romjai – Vöröskereszt utca

Az óbudai ferences templomot és kolostort a 13. században alapították, és egy római kori kaszárnya falainak felhasználásával építették fel. Feltárására csak részlegesen kerülhetett sor, mivel a templomhoz északon csatlakozó kolostor maradványait a panelházak építésekor teljesen elbontották. Az Óbudát 1355-ben kettéosztó, a királyi (királynéi) és a káptalani városok határait kijelölő, Nagy Lajos király által kiadott oklevél megemlíti, hogy a templom kapuja Fehéregyházára (a források szerint az Árpád fejedelem sírja fölé emelt templomra!) tekintett. A templom és a kolostor épülete az 1526-os török támadáskor vált romossá, s ezután már nem használták.

9. Thermae Maiores, a római katonai tábor nagy fürdője – Flórián téri aluljáró

Az egykori katonai tábor délkeleti negyedében helyezkedett el. A szinte teljesen mondható feltárára az Árpád híd korszerűsítése, alul- és felüljáróinak megépítése kapcsán került sor, 1981-től 1984-ig. Sikerült megőrizni és bemutatni – egyedülálló műszaki

megoldások segítségével – a 15.000 négyzetméter alapterületű római katonai fürdő padlófűtéssel ellátott 48 termét, szentélyeket, öltözőket és a fürdőhöz csatlakozó 80x30 méteres hatalmas tornacsarnokot. A fürdőt – híres gyógyvize miatt – nemcsak a sportolni vágyók, de a betegek is számosan felkeresték. A fürdő épületegyüttese az európai római kori emlékek sorában is kiemelkedő jelentőségű. Ingyenesen látogatható.

10. A légiós tábor déli kapuja és egy tisztii lakóház maradványai – Flórián tér

A kapu feltehetően a 2. század második felében, Hadrianus császár korában épült, az egykori észak-déli főút, a via principalis területén. Jól láthatóak a kaputoronyokba vezető bejáratok, ahonnan a kapuk belseje is megközelíthető volt. Itt, az oszlopsorral szegélyezett fő út mentén (amely a mai Flórián áruháza helyén álló parancsnoki épülethez, a Principiához vezetett) álltak egykor a tisztii lakások, a tabernák (vendéglátók) és az üzletek is. Egy katonai parancsnok (centurio) átriumos, több helyiséges lakóházának romjai láthatóak a Flórián áruháza délnyugati sarka előtti bemélyített területen.

11. Szent Flórián fogadalmi oltár – Pacsirtamező utca – Serfőző utca sarok

Zichy Miklós 1758-ban készítette el az árvíz, tüzvész és pestis ellen oltalmazó Szent Flórián és Borromei Szent Károly szobrai

Bebo Károllyal. A harmadik szobrot, Néri Szent Fülöpöt özvegye, Berényi Erzsébet rendelte meg, 1763-ban. Eredetileg mindhárom szobrot kastélyuk közelében, a mai Fő téren állították fel. A különálló szobrokat 1819-ben egy oltár-szerű talapzaton helyezték el, a mai Flórián tér közelében. A szobrokat 1928-ban elbontották, csak a Flórián-szobor maradt a róla elnevezett téren. Az 1940-es évek végén ezt is lebontották. A szoborcsoportot később restaurálták, pótolták. Újabb felállítására az eredeti hely közelében, 2012-ben került sor.

12. Református templom és parókia – Kálvin köz 2-4.

A főváros legrégebbi református temploma a középkori királyi/ királynéi vár alapfalaira épült, 1785-86-ban. Homlokzata elé 1788-ban tornyot emeltek. Egyhajós, egytornyos, copf stílusú. A ma látható, sisakkal ellátott templomtorny 100 évvel későbbi. 1908-1909-ben Kós Károly híres erdélyi építész tervei alapján épült fel a templom mellett az új parókia épülete. Az építkezés közben részben feltárták a középkori királyi vár romjait, amelyek visszatemetésre kerültek. (Virtuális rekonstrukciója az Óbudai Múzeumban látható.)

13. Óbudai Társaskör épülete – Kiskorona u. 7.

A „Koronához és az Oroszlánokhoz” címzett fogadó és kávéház 1816-18 között épült, klasszicista stílusban, egy római villa, majd középkori lakóház helyén. Többszöri átépítés után itt működött a Bródy-féle kávéház és kaszinó. Teljes felújítására az 1980-as években került sor, a klasszicista fogadót alapul véve

14. Krúdy Gyula lakóháza – Korona tér (volt Dugovics Títusz tér)

A Társaskör épületével szemben található lakóház a római erőfalra épült a 18-19. században. Középső szárnyában élt és dolgozott életének utolsó 3 évében Krúdy Gyula író. Ma a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum működik az épületben, Krúdy emlékkiállításal.

15. Szent Péter és Pál főplébánia templom – Árpádházi Szent Erzsébet tér

Elődje az egykori királynéi város plébániája, a Szent Margit templom volt. A középkori épület falainak egy részét jelzi a főplébánia déli fala mellett, a járószinten rózsaszín kővekből kialakított alaprajz-részlet. Feltehetően itt temették el 1502-ben Antonio Bonfini, Mátyás király történetíróját. A plébánia déli oldalánál jelképes sírkő

őrzi emlékét (Seres János alkotása). A török időkben romossá vált templom helyén kezdtek el 1744-ben az egyhajós barokk templom építését, amelyet Bercsényi Zsuzsanna grófnő jelentős összeggel támogatott. A templom 1749-ben készült el. Gazdag belső berendezésének költségeit is nagyrészt a Zichy-család (Zichy Miklós és neje, Berényi Erzsébet) biztosította. Az ő szobrászuk, Bebo Károly faragta a homlokzat 2 oldalfülkéjében található Szent Rókus és Szent Sebestyén szobrokat, a kapu feletti domborművet, az 5 mellékoltárt, a szószéket és a szószek alatt nyugvó Zichy Péter vörös márvány építáfiumát. A II. József által felosztott trinitárius rend kiscelli templomából idekerült főoltárt és felette a csodatevő kiscelli Szűz Mária szobrot a templom befalazott, északi kapujánál helyezték el.

16. Középkori piactér és Ferenc deák háza – Lajos utca 158.

A piactér egy ÉK-i, DNY-i út körül alakult ki, amely a középkori rév kikötőjétől indult és délen az „Esztergomi nagy út”-hoz (ma Bécsi út) csatlakozott. A piactér körül álltak egykor a királynéi városrész előkelőinek emeletes háza. A házak a török időkben váltak romossá. A 17-18. században sokat lebontottak vagy átépítettek, de sajnos úgy, hogy a középkori részletekből semmit sem őriztek meg. Szerencsés kivétel az egykori piactér északnyugati sarkán álló ház, Óbudai Ferenc deák 16. századi lakóháza, Óbuda egyetlen fennmaradt középkori épülete. Ferenc deák a klarissza íródeákja volt, s az ő ajánlásukra kapott nemesi címet II. Ulászló királytól, 1499-ben. Az épület később többször is gazdát cserélt és átépítették. 1686 után itt épült fel az első óbudai sörfőzde (emlékét máig is őrzi a Serfőző utca elnevezése). Az épület ma a Budapest Galériának ad otthont.

17. Zsinagóga – Lajos utca 163.

Az első óbudai zsinagóga 1732 körül épült. Ennek a helyén építették fel 1820-21 között – Landherr András tervei alapján – a ma is álló klasszicista stílusú épületet. A templomtér érdekessége aszimmetrikus kialakítása volt, melynek következtében ún. „csonka bazilikának” számított. Belsejét 1900-ban szecessziós stílusban átalakították. Az 1960-as évek végéig zsinagógaként működött, majd az MTV stúdióknak használta. 2010 óta – felújítását követően – újból eredeti rendeltetésének megfelelően használják.

18. Klarissza templom és kolostor romjai – Kiskorona utca – Perc utca sarok

Erzsébet királyné (Nagy Lajos király édesanyja) alapította, 1334-ben. A késő-gótika e remekművű alkotása mintegy 70 méter hosszú és 24 méter széles volt, s egy 60x60 méteres kolostor tar-

tozott hozzá. (A kolostor és a templom virtuális rekonstrukciója az Óbudai Múzeumban látható.) A templom déli oldalához épült a Krisztus Teste kápolna, ahol a királynét is eltemették 1380-ban. A klarissza kolostor a középkori főúri leánynevelés központja is volt. 1529-ben az Óbudáról kivonuló törökök felgyújtották a templomot és a kolostort is, az apácák Pozsonyba menekültek.

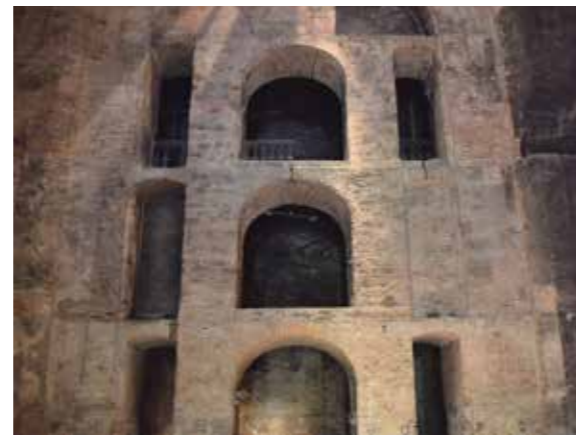
19. Katonai amfiteátrum – Nagyszombat utca 5.

Antonius Pius császár idejében, a 2. század közepén, a legio II. Adiutrix építtette fel a római birodalom hetedik legnagyobb amfiteátrumát. Ovális arénája (89,6 m x 66,1 m) a római Colosseuménál is nagyobb! A kő és föld konstrukciójú körszínházban egyszerre 10-12.000 néző élvezhette a gladiátor- és állatviadalokat, előadásokat. Az amfiteátrum 12-13 méter magas külső körfalát 24 támpillér erősítette. Az aréna körül futó belső fal magassága eredetileg 4 méter volt, hogy megfelelő védelmet biztosítson a nézőknek a vadállatokkal szemben. A honfoglaló magyarok idejében Kurszán, majd az ő halála után Árpád fejedelmi központja volt az akkor még magasán álló falak között. 1938-ban tárták fel a földdel feltöltődött amfiteátrum romjait, amelyeket 1942-ben konzerváltak.

20. Kiscelli templom és kolostor (ma Kiscelli Múzeum) – Kiscelli utca 108.

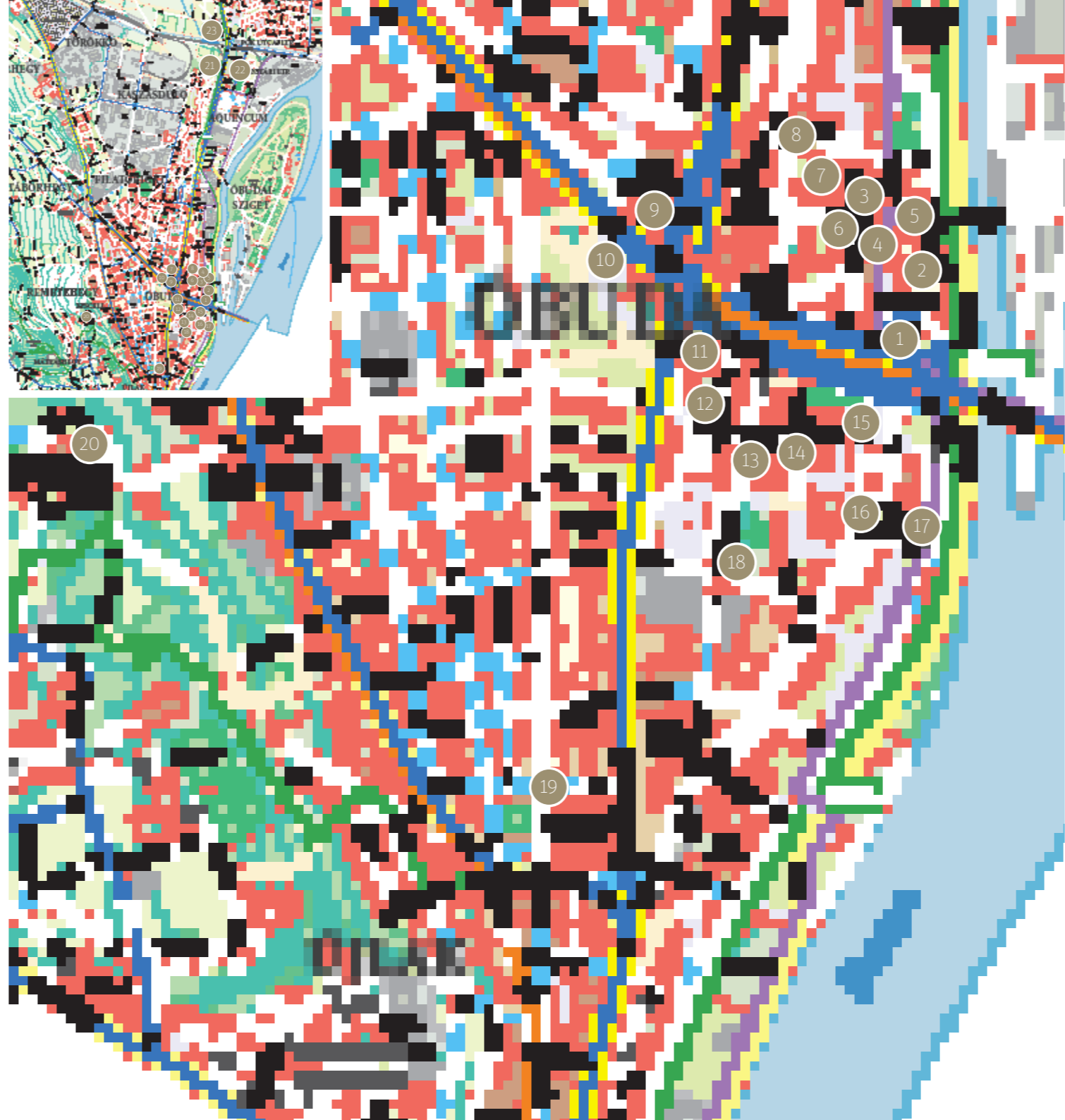
A templom és a kolostor alapítása és építése a Zichy-család nevéhez fűződik. A trinitárius szerzetesek kolostorának építése 1745-

ben kezdődött el, a templom 1747-1758. között épült. A mariazelli csodatevő Szűz Mária szobor másolatát, amelyről Kiscell a nevét is kapta, 1760. szeptember 8-án vitték át az új templomba, korábbi helyéről, egy kis kápolnából. Óbuda híres búcsújáró hely lett, évente több ezer zarándok kereste fel. II. József 1783-ban feloszlatta a trinitárius (rabkiváltó) rendet. A kolostor tárgyait és a templom berendezését is elárvereztek, a csodatevő Szűz Mária szobor, továbbá sok festmény és a főoltár is az óbudai főplébánia templomba kerültek át, ahol ma is láthatóak. A kolostor épülete 1784-től invalidus laktanya, majd katonai kórház, végül ruharaktár lett. 1910-ben Schmidt Miksa bútorgyáros vette meg, s kastéllá alakította át a kolostort. Végrendeletében a kastélyt, a parkot és műgyűjteményét is a Fővárosra hagyta. A II. világháborúban az épüleategyüttes súlyos károkat szenvedett. 1976-ban a Főváros felújította a kolostort, amelyben ma a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeuma működik. A templombelső renoválását olyan mértékben végezték el, hogy kiállítások, koncertek rendezésére alkalmas legyen.

21. Aquaeductus (vízvezeték) romjai – Szentendrei út

Az aquincumi polgárvárost a közepe táján átszelő vízvezeték kb. 4-5 km hosszan húzódott: a mai Római fürdő területén feltárt 14 forrástól a katonai amfiteátrumig. Boltívekben összekötött pillérekben állt, de néhol földalatti vezetéseket is feltártak. A források vizét emelőkkel juttatták el a pillérek tetejére elhelyezkedő vezetékekbe, amelyeknek felső részébe függőlegesen 16 cm átmérőjű ólomcsöveket építettek be. Az M-11-es út építése során sikerült az

út melletti füves területen az egykori vízvezeték több, rekonstruált részletét is megőrizni, amely kiemelkedő műemléki együttes látványát nyújtja az arra járóknak.

22. Az aquincumi polgárváros romjai: Aquincumi Múzeum és Romkert – Szentendrei út 139.

A ma is látható romok csak egy részét képezik az egykor mintegy 30 hektáron elhelyezkedő településnek. A várost fal övezte, szögletes illetve a sarkoknál kör alakú tornyokkal. Az egymásra merőleges úthálózatok mentén a házak szorosan egymás mellett helyezkedtek el. A házak általában 2-3 emeletesek voltak, s verandával, oszlopcsarnokos előterekkel bővítették őket. A szobák falait színes festés borította, a padlót kő- vagy márványlapokkal, terrazzóval vagy színes mozaikképekkel burkolták. A fűtést hordozható kályhával, kemencével oldották meg. Központi fűtés

(hypocaustum) nyomait találták meg a közfürdőkben, középületekben illetve a tehetősebb polgárok házaiban. A város jelentősebb feltárt épületei: Forum, bazilika (törvényház), vendéglátó, boltok, fürdők, macellum (vásárcsarnok), Mithras-szentély. A polgárváros régészeti leletei közül kiemelkedik a tűzoltók szék-házában talált bronz víziorgona. A hangszer a Római Birodalom egyetlen megmaradt orgonája. 1969-ben elkészítették egy megszólaltatható másolatát, amelyet ünnepélyes alkalomkor a látogatók is hallhatnak. 1888-ban a Filatorigát építések előkerült egy feliratos kő szarkofág, amelyben az orgonán játszó énekművész, Aelia Sabina nyugodott.

23. Polgárvárosi amfiteátrum – Zsófia utca 1.

Az északi városfal közelében, a 2. század közepén épült fel. Alaprajza majdnem kör alakú, arénája 53,5 m x 45,5 m. 6-7000 ember számára készült lelátója kb. 15 méter széles volt. Külső zárófalát támpillérekkel erősítették meg. A porondot nagyjából 3 méter magas kőfal vette körül. Az ülohelyeként szolgáló kötömbökön néhol megmaradtak az egykori tulajdonosok nevei, köztük női nevek is. Az amfiteátrumok építésénél fontos szempont volt a szép természeti környezet is. Ezt figyelhetjük meg ennél az amfiteátrumnál is.

Szöveg: Benyóné Dr. Mojszis Dóra
Kiadja az Óbudai Turisztikai Egyesület – 2014.
www.obudatour.hu
A kiadvány megjelenését
Óbuda-Békásmegyér Önkormányzat támogatta

